

IZOBRAŽEVANJE CIVILNIH OBRAMBNIH STROKOVNJAKOV NA FAKULTETI ZA DRUŽBENE VEDE V LJUBLJANI

Education of Civil Defense Experts at the Faculty of Social Sciences in Ljubljana

Ljubica Jelušič* UDK 378.014(497.4)

Povzetek

Študij obramboslovja obstaja na Univerzi v Ljubljani od študijskega leta 1975/76 dalje, njegov bistveni namen je vseh dosedanjih 25 let bil izobraževati civilne obrambne strokovnjake na akademski ustanovi. Razvoj študija je šel skozi fazo koeksistence družboslovnega programa Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo s programom splošne ljudske obrambe (1975–1985), skozi fazo prevlade družboslovnega programa, ko govorimo o interdisciplinarnosti obramboslovja, v resnici pa varnostne in obrambne teme dodajamo k družboslovnim vedam (1985–1992) in skozi fazo stabilizacije obramboslovja znotraj politologije (1993–2000), ko obramboslovje kljub vključenosti v politološko znanost ohranja in razvija svojo identiteto družboslovnega varnostnega in obrambnega študija. Glede na potrebe nacionalnovarnostnega sistema Slovenije in širšega varnostnega okolja, glede na pričakovanja študentov in glede na kritično maso že izšolanega akademskega obramboslovnega zbora v Sloveniji predpostavljamo, da bo študij obramboslovja v četrti fazi razvoja (od leta 2001 dalje) vključil naravoslovne vsebine (nova interdisciplinarnost) ter postal podlaga za dva nova poklica, in sicer za področji vojaškega podsistema ter kriznega upravljanja. Ne glede na to, na kateri slovenski univerzi bosta ti dve področji našli prostor, še vedno velja, da je bil študij obramboslovja v letih izrazite protivojaške ideologije v Sloveniji prostor za kritje in razvoj vojaških znanosti. Obenem pa je Slovenijo že takoj ob osamosvojitvi uvrščal v skupino tistih razvitih evropskih držav, ki so imele vzpostavljen izobraževalni sistem za civilne obrambne

strokovnjake. V desetletju po koncu hladne vojne, ko se oblikuje doktrina pogojev za članstvo v vojaško-politični zvezi Nato, je demokratični nadzor nad oboroženimi silami izvedljiv le z visokoizobraženimi strokovnjaki, ki niso pripadniki vojaške profesije, vendar pa področje vojaškega, obrambnega in nacionalnovarnostnega sistema v celoti dobro poznajo.

Abstract

Defense studies at the University of Ljubljana have been conducted for the past 25 years and are focused on educating future civilian experts in defense matters. In this period, defense studies underwent three phases of development. The first phase (1975–1985) was characterized by the coexistence of two parallel programmes forming the Total National Defense Studies Programme: the first included social studies and was offered by the Faculty of Sociology, Political Sciences and Journalism, and the second was a copy of the national defense study programme of former Yugoslav Peoples' Army. The second phase (1985–1992) brought the domination of social science courses and some additional defense topics. The third phase (1993–2000) was focused on the stabilization of defense studies within the frames of political science, yet retaining the identity of defense and security studies comparable to those offered by defense academies abroad. There are plans for the development of defense studies in the direction of including some basic science topics and study programmes for military professionals and crisis management experts.

Uvod

Leta 2000 je študij obramboslovja na Fakulteti za družbene vede praznoval petindvajsetletnico svojega obstoja. To je eden mlajših družboslovnih študijev, pa vendar je četrto stoletja kar primerno obdobje za ocene uspešnosti, analize stanja in nove načrte za prihodnost. Ker želimo, da bi v teh ocenah, analizah in načrtih sodelovala tudi strokovna javnost, ki ji je namenjena revija Ujma, bomo dileme študija predstavili v tem prispevku. Sodimo namreč, da se je študij po četrto stoletja bolj ali manj primerljive vsebine znašel na razpotju, od koder je za pot naprej zelo potreben skupen razmislek širše strokovne javnosti. Osnovno dilemo bomo razgrnili že v uvodu. Namreč, študij obramboslovja je 25 let sledil potrebi po izobraževanju civilnih obrambnih strokovnjakov, ki so:

- skrbeli za načrtovanje, priprave, vodenje in organiziranje civilnega dela obrambnega sistema Republike Slovenije;
- učili mlade v slovenskih srednjih šolah in na fakultetah osnovnih obrambnih in zaščitnih znanj ter veščin, in to

dobro desetletje (1979–1990, to je obdobje od prvega diplomanta do ukinitve predmetov Obramba in zaščita v srednjih šolah ter Temelji SLO in DS na višjih in visokih šolah);

- vstopali v vrste vojaških profesionalcev, bolj množično predvsem v zadnjem desetletju (od leta 1991 dalje).

Obramboslovci so v političnih krogih vedno veljali za kader, ki skrbi za povezljivost celotnega sistema nacionalne varnosti Slovenije, vendar pri tem ohranja svoje civilno bistvo. V javnosti pa je bila podoba obramboslovcev bolj neposredno povezana z vojaškim podsistemom. Mladi, ki se danes v velikem številu prijavljajo na študij obramboslovja, študij na začetku večinoma enačijo z izobraževanjem za vojsko, razumejo ga kot vsebinsko najbližjega vojski. Šele z leti izobraževanja spoznajo širino znanj in se zavedo, kaj pomeni biti civilni obrambni strokovnjak, ter pogosto tudi spremenijo svojo prvotno odločitev o zaposlitvi v vojski. Za mnoge je spoznanje, da izobraževanje in usposabljanje za vojaški poklic dejansko potekata v Slovenski vojski in da je za vstop na Šolo za častnike povsem vseeno, s katerega študija sedme stopnje prihajajo, prva streznitev.

* dr., Fakulteta za družbene vede, Katedra za obramboslovje, Kardeljeva ploščad 5, Ljubljana, ljubica.jelusic@uni-lj.si

Ko pa leto za letom brezuspešno prosijo za štipendijo vlade in je kljub odličnim študijskim rezultatom ne dobijo, sledi pravo razočaranje glede vojaškega poklica. Na Katedri za obramboslovje menimo, da bi motivirane in sposobne mlade ljudi, ki prihajajo na obramboslovje, ker želijo vstopiti v vojaški poklic, moral dodatno stimulirati nacionalno-varnostni sistem. Po drugi strani pa je smiselno dodatno prilagoditi študij obramboslovja tako, da bi izbrane študente bolj neposredno pripravil na morebiten vstop v vojsko. Študente, ki so izrazito usmerjeni samo v civilni del obrambnega sistema, pa bi bilo treba bolj intenzivno pripravljati za konkretna dela v civilni obrambi in sistemu zaščite in reševanja.

Sodeč po spremembah v mednarodnem okolju Slovenije in upoštevanje potrebe slovenskega nacionalno-varnostnega sistema in interes študentov obramboslovja, bo v prihodnje potrebna subprofesionalizacija obramboslovja v vsaj dveh smereh: okrepitev vojaških vsebin v študiju, dopolnitev in razširitev vsebin s področja zaščite in reševanja ter kriznega upravljanja. Ali tovrsten študij potem še sodi na družboslovno fakulteto? Ali omenjeni podusmeritvi navajata na ponovno uveljavitev interdisciplinarnosti, ki smo jo na obramboslovju že poznali v obdobju stabilizacije študijskega programa (1985–1992) kot pretežno družboslovne študija?

Zgodovina

Izobraževalni programi za civilne strokovnjake za obrambo so bili v letu 1975 ustanovljeni na petih jugoslovanskih univerzah: v Beogradu, Skopju, Sarajevu, Zagrebu in Ljubljani. Nastali so kot posledica doktrine in zveznega zakona o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti (SLO in DS), kjer je bilo obrambno načrtovanje razširjeno na veliko število družbenih subjektov, hkrati pa je predpostavljalo visoko stopnjo profesionalne obrambne socializacije. Za izvedbo tako široko zastavljenega sistema nacionalne varnosti je bilo potrebno večje število visokošolsko izobraženih obrambnih strokovnjakov, ki bi imeli tudi določeno stopnjo vojaške izobrazbe, vendar pa bi bilo njihovo šolanje na vojaških akademijah za obrambni sistem predrago. Izobraževalni programi so bili pod strogim nadzorom Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, kar pomeni, da so bili tudi sestavljeni v vojaških krogih in so poudarjali predvsem vsebine s področja splošne ljudske obrambe. Študij naj bi trajal osem semestrov, pri čemer naj bi bilo sedem semestrov predavanj, osmi semester pa naj bi bil namenjen obveznemu vojaškemu stažiranju za čin rezervnega oficirja. Fakultete, kjer so bili programi organizirani, so želele v program prispevati še nekaj svojih predmetov. Tako je bil denimo študij v Beogradu takoj po ustanovitvi močno naravoslovno usmerjen, ustanovljen je bil namreč na Fakulteti za matematiko. Kasneje se je študij osamosvojil v posebno fakulteto. Študij v Ljubljani je bil zaradi umestitve na takratno Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo (FSPN) dopolnjen z vsebinami vseh treh osnovnih študijskih smeri na fakulteti: sociologije, politologije in novinarstva. Študij v Zagrebu in Sarajevu je dobil politološko osnovo, ker je bil ustanovljen na Fakultetah za politične vede, študij v Skopju pa je bil ustanovljen na Filozofski fakulteti, in je bil od vseh najbolj okrepljen z vsebinami s področja družbene samozaščite, torej notranje državne varnosti. Bržkone zato, ker je bil v Skopju zelo razvit študij kriminalistike na posebni visoki šoli, delovalo pa je tudi več strokovnjakov, ki so sestavljali temeljne učbenike za področje družbene samozaščite (Spaseski, 1985).

Študijski programi so se praviloma držali osemsemestrskega študija, le ljubljanski je bil izjema, kajti študentje so morali poslušati osem semestrov predavanj, pri čemer se je študij SLO in DS prilagajal poteku drugih predmetov, nekateri predmeti, določeni kot skupni za celo fakulteto, so namreč trajali cel četrti letnik, to pa je za obramboslovce¹ pomenilo, da so izpite lahko delali šele po končanem osemem semestru, in da so šele takrat lahko šli na stažiranje v vojsko. Stažiranje so opravljali fantje in dekleta obvezno pred diplomo, kar je pomenilo, da je bila pridobitev diplome dejansko povezana z vojaškim izobraževanjem in usposabljanjem. Ljubljanski študij je potemtakem v povprečju trajal pet in pol do šest let. Študentje so namreč začeli s pripravo diplome šele po vrnitvi s stažiranja in jo zaključevali v drugem letu absolventskega staža.

Treba je opozoriti, da se je zvezni obrambni sistem elegantno rešil finančnih obveznosti iz obrambnega proračuna, od koder so se financirale vojaške akademije, s tem ko so bili študiji postavljeni na civilne univerze. Glavno programov so namreč morale finančno pokriti kar republiške izobraževalne skupnosti. To dejstvo je vzpodbudilo slovenske republiške politične oblasti, da so program študija SLO in DS želele oblikovati po slovenski in ne po zvezni strokovni presoji. Tako je bil ta študij ne le pod pritiskom skupnih predmetov na FSPN, temveč tudi pod pritiskom pričakovanj slovenskih oblasti. Eden bistvenih znakov slovenizacije programa je bila uvedba predmeta Slovensko vojaško izrazoslovje². Diplomanti so se lahko v vojaški organizaciji zaposlili le v Teritorialni obrambi. V slovenskih enotah in štabih TO pa je bil uradni jezik od ustanovitve dalje slovenski.

Izobraževalni program SLO in DS je bil na začetku osemdesetih let že povsem pod vplivom družboslovnega študija na takratni FSPN ter republiških zahtev po kadrih, kakršne je potreboval slovenski obrambni sistem. Nadzor Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo in prek njega nadzor s strani JLA se je še najdalj ohranil pri vojaško-strokovnih vsebinah (predmet Taktika je vedno predeval aktivni oficir JLA, vendar je na zahtevo slovenskih oblasti moral biti Slovenec ali znati slovensko, vojaški praktikum pa se je izvajal v enotah JLA, deloma ob pomoči Šole za rezervne oficirje iz ljubljanske vojašnice v Šentvidu) in pri stažiranju za čin rezervnega oficirja.

Sedanost

Pogled v začetek študija in primerjava s sedanjim stanjem kažeta na nekakšno cikličnost. Ko je bil študij leta 1975 ustanovljen, je bil program sestavljen samo za prvi letnik in bil je takšen, kot so bili prvi letniki vseh študijev na tedanji FSPN. Šele s prehodom v drugi, še posebej pa tretji in četrti letnik so se učne vsebine močno spremenile. Kopici splošnih politološko-socioloških predmetov so bili dodani predmeti posebnega študijskega programa SLO in DS. V letu 2000/2001 veljavnem učnem načrtu obramboslovja je v prvem in drugem letniku 14 splošnih družboslovno-politoloških predmetov in le dva splošna obramboslovna. V tretjem in četrtem letniku je le še en splošen družboslovni predmet, preostalih 15 pa so že posebni obramboslovni predmeti.

Če bi primerjali predmetnik študija SLO in DS s sedanjimi obramboslovnimi vsebinami, bi ugotovili naslednje pomembne razlike: v predmetniku študija SLO in DS je bila vrsta predmetov, ki so bili po predpisanem programu kopija vojaškega družboslovja z vojaških akademij, nekaj predme-

¹ Do preimenovanja v študij obramboslovja pride v letu 1985, istega leta je na FSPN ustanovljen raziskovalni center, ki opravlja znanstveno-raziskovalno delo na področju nacionalne in mednarodne varnosti. Imenuje se Obramboslovni raziskovalni center.

² Predmet je oblikoval prof.dr.Tomo Korošec, strokovnjak za slovensko vojaško izrazoslovje, ki je sodeloval tudi pri izdelavi prvega Slovenskega vojaškega slovarja.

tov, ki so izhajali iz prakse načrtovanja obrambnega sistema tistega časa (Civilna zaščita, Temelji obrambnih priprav), nekaj vojaškostrokovnih predmetov (Taktika, Strategija oboroženega boja, Vojaška geografija in topografija, Mobilizacija, Konvencionalna in elektronska bojna sredstva) ter nekaj vojaške prakse (Vojaški praktikum, vojaška taborjenja, pouk streljanja in oborožitve, posebna športna vzgoja, obvezno stažiranje v stalni vojski). Večino predmetov so izvajali ljudje iz vojaške ali civilnoobrambne prakse, le v redkih primerih z akademskimi naslovi. Sedanji predmetnik študija obramboslovja vsebuje splošna obramboslovna znanja s področja primerjalnih obrambnih sistemov, mednarodne varnosti, teorije vojne in oboroženih spopadov; posebna obramboslovna znanja s področja vodenja, poveljevanja, strategije, civilne obrambe; splošna vojaška znanja s področja oborožitvenih sistemov, taktike, vojaško-sociološka, politološka, zgodovinska znanja. Vojaške prakse ni več, nadomestila jo je štirinajstdnevna obvezna strokovna praksa v različnih delih nacionalnovarnostnega sistema. Leta 2000 je bil po več letih prekinitve del prakse za 50 prostovoljno prijavljenih študentov ob pomoči Centra vojaških šol Slovenske vojske (SV) izveden v obliki petdnevnega vojaškega taborjenja.

Izvajalci predmetov na obramboslovju v glavnem niso več ljudje iz prakse, temveč habilitirani strokovnjaki z akademskimi nazivi. Če je bil osnovni namen študija SLO in DS proizvajati civilne obrambne strokovnjake za točno določen sistem SLO in DS, pa je osnovni namen sedanjega študija obramboslovja izobraževati civilne obrambne strokovnjake za kateri koli del slovenskega obrambnega sistema, za delo v tujini in tudi za morebitno specializacijo v vojaški oficirski zbor. Čeprav je bil študij SLO in DS izrazito vojaško usmerjen, se diplomanti niso aktivirali v redni vojski (JLA), pač pa so vsaj nekateri tvorili profesionalno jedro Teritorialne obrambe (TO), skoraj vsi pa so bili vključeni v slovenski rezervni oficirski zbor.

Sedanji diplomanti obramboslovja se kljub pomanjkanju vojaške prakse (po kasnejšem izobraževanju na Šoli za častnike) pogosteje odločajo za vstop v oficirski zbor redne vojske. Lahko bi sklenili, da je bil v študiju SLO in DS (naziv velja do leta 1985, vsebina pa se najbolj radikalno spremeni z reformo, uveljavljeno na celi Fakulteti za družbene vede s študijskim letom 1992/93, ko je bilo med drugim na obramboslovju dokončno odpravljeno stažiranje v vojaških enotah kot predpogoj za pristop k diplomu) opazen suficit vojaških znanj in veščin, ki jih diplomanti pri vsakdanjem delu niso mogli uporabiti. V študiju obramboslovja, kakršen je v veljavi po letu 1991, pa je opazen suficit splošnih družboslovnih znanj, ki so zaradi množičnega študija na FDV premalo poglobljena, ter nekaterih obramboslovnih znanj, pri čemer tako za ene kot druge velja, da so že toliko teoretična, da postajajo kratkoročno neprevedljiva v delovno prakso diplomantov obramboslovja. Študij obramboslovja od reforme študija na FDV leta 1992/93 ni več samostojen izobraževalni program, ampak ena od štirih smeri znotraj programa politologije. To se vidi tudi iz sedanjega naziva diplomanta, ki je univerzitetni diplomirani politolog³.

V preteklem četrstoletju se je močno spremenilo tudi mednarodno okolje Slovenije. Tranzicijske države na vzhodu so številčno zmanjšale svoje oborožene sile, demobilizirale veliko število članov oficirskega in podoficirskega zbora in jih deloma vključile v civilni obrambni sistem, obenem pa so morale pospešeno ustvariti izobraževalni sistem za civilne obrambne strokovnjake. Madžarska jih denimo že štiri leta šola na Univerzi za narodno obrambo (Miklós Zrínyi National Defense University, Budimpešta, Madžarska) skupaj z bodočimi častniki. Pomanjkanje izobraženih civilnih strokovnjakov za vojaške in obrambne zadeve vpliva na neuspešnost civilnega nadzora nad oboroženimi silami v tranzici-

jskih državah, kar omenja tudi študija o civilno-vojaških odnosih v centralni Evropi iz leta 1996 (Tálas, Szemerényi, 1996:91). Slovenija s 25-letno tradicijo šolanja tovrstnih kadrov vsekakor ne sodi med tranzicijske države, bolj je primerljiva z razvitimi evropskimi državami, za katere Abrahamsson (1972) trdi, da imajo razvit izobraževalni sistem za civilne obrambne strokovnjake.

Države južno od Slovenije so se po končanih vojnah v 90-ih letih lotile demobilizacije veteranskega kadra, šolanje civilnih obrambnih strokovnjakov pa je znova na začetku. Celo več, taka šolanja v Bosni in Hercegovini denimo načrtuje mednarodna skupnost. Konzorcij Partnerstva za mir, ki vključuje okoli 250 obrambnih akademij in inštitutov za varnostne študije v državah članicah Partnerstva za mir, si prizadeva ustanoviti programe varnostnih študijev na univerzah in inštitutih v Bosni in Hercegovini, pri čemer so glavni sodelujoči avstrijsko in švicarsko obrambno ministrstvo, OVSE, Mednarodni inštitut za strateške študije iz Londona, nekatere nevladne organizacije ter rektorji univerz v Sarajevu, Tuzli, Banja Luki, Bihaću, Zahodnem Mostarju (www.pfpconsortium.org, 2001). Na Hrvaškem je bil študij obramboslovja, imenovan Študij obrambe in zaščite, ukinjen leta 1991, čeprav se je, tako kot slovenski, že preobrazil iz študija za sistem SLO in DS v izobraževanje civilnih obrambnih strokovnjakov. Takratna nova hrvaška oblast je prepovedala vpis novih študentov na ta študij in odločila, da morajo vsi študenti zaključiti študij in diplomirati do leta 1996. Fakulteta političnih znanosti je leta 1993 in 1995 najavila pobudo o ustanovitvi Študija nacionalne varnosti, vendar je temu nasprotovalo obrambno ministrstvo v HDZ-jevski vladi. Leta 2000 je fakulteta še tretjič poskušala s pobudo o takem študiju v Zagrebu, za katerega vzpostavitev po mnenju prodekana Fakultete za politične znanosti Siniše Tatalovića celo obstajajo realne možnosti. Študij naj bi sodil v novi model vojaškega izobraževanja, v katerega naj bi bile vključene tudi civilne znanstvene ustanove (Tatalović, 2000). Sklepamo lahko, da bo Hrvaška po vključitvi v Partnerstvo za mir verjetno tudi pod zunanjim pritiskom morala znova šolati civilne strokovnjake za obrambo.

Na področju nekdanje Jugoslavije se je študij civilnih obrambnih strokovnjakov ohranil še na Univerzi v Skopju v Makedoniji, in sicer kot Inštitut za obrambo na Filozofski fakulteti. Ukinjena je bila Fakulteta za splošno ljudsko obrambo v Beogradu, vendar je ob koncu leta 2000 že mogoče slišati za možnost revitalizacije Fakultete za civilno zaščito. Obrambni študij še obstaja na sarajevski Fakulteti političnih znanosti.

Obeti za prihodnost

Obramboslovni vojaški modul

Dileme in razpotja, s katerimi se sooča študij obramboslovja ob koncu četrstoletja svojega delovanja, so v bistvu dileme celotnega izobraževanja in usposabljanja za potrebe slovenskega nacionalnovarnostnega sistema. Ena od dilem je povezana z izobraževanjem in usposabljanjem častnikov za vojaške potrebe. Slovenska država po ustanovitvi lastne vojske ni ustanovila vojaške akademije. Del oficirskega zbora je prišel iz nekdanje JLA in nekdanje TO, del oficirskega zbora se je rekrutiral takoj po osamosvojitveni vojni zaradi potrebe po hitrem (vendar pomanjkljivem) šolanju oficirjev za usposabljanje vojakov na sluzenju vojaškega roka, del oficirskega zbora pa so začeli tvoriti diplomanti Šole za častnike Centra vojaških šol SV, ki so praviloma pred vstopom v Šolo za častnike morali imeti diplomu višje ali visoke šole.

³ Zgodovino obramboslovja ter točen pregled študijskih programov je v svoji diplomu pripravila diplomantka obramboslovja Bernarda Tominc (Tominc, 2000).

Šola za častnike je danes edini vir, iz katerega se dopolnjuje slovenski oficirski zbor, izjema je le šolanje na tujih vojaških akademijah. Ob Šoli za častnike se zaenkrat še ni razvil znanstvenoraziskovalni temelj vojaških znanosti. Na Katedri za obramboslovje se sicer predavajo nekatere vsebine iz vojaških znanosti, razvija se tudi akademski kader, vendar do leta 2000 brez ustrezne nacionalne vzpodbude, saj ni bilo nobene državne presoje o potrebnosti ali nepotrebnosti vojaških znanosti v Sloveniji. Morda je za oblast obstoj obramboslovja izgovor, da o posebnih vojaških znanostih ni treba razmišljati. Na obramboslovju ostaja izobraževanje civilnih obrambnih strokovnjakov kot neke vrste javni osnovni namen, čeprav raziskave, ki jih delamo med študenti zadnja štiri leta (od leta 1996 dalje, ko narašča zanimanje za študij obramboslovja med srednješolci in ko se na študij vpisujejo dijaki z vse boljšim učenim uspehom), kažejo, da je v prvem letniku 60 % študentov na obramboslovju zato, ker menijo, da je to najbližja pot do vojaškega poklica.

Da je za razvoj vojaških znanosti potrebna podpora akademskih ustanov, se obramboslovci zavedajo že od vzpostavljanja specialističnega podiplomskega študija obramboslovja. Pokazalo se je, da vsaj na ljubljanski univerzi obstaja strah pred nezdržljivostjo šolanja na vojaških šolah in na univerzi, v primerih, ko bi se za študij odločali kandidati, ki ne bi izpolnjevali osnovnih pogojev za vpis na univerzo.

Dejansko pa se na obramboslovju v letih 1999 in 2000 že dogajajo pomembni vsebinski premiki. Katedra za obramboslovje je ustanova z naraščajočo kritično maso strokovnjakov, narašča število usposobljenih raziskovalcev, asistentov, učiteljev in zunanjih sodelavcev. Katedro sta leta 2000 obiskali dve pomembni tuji delegaciji v organizaciji skupine Mil-to-mil in CVŠ SV: delegaciji učiteljev in inštruktorjev z ameriške letalske vojaške akademije (USafa) ter z ameriške vojaške akademije kopenske vojske (West Point). Pri pregledu programov obeh akademij in Katedre za obramboslovje se je pokazalo, da gre za veliko podobnost v delu programa (USafa Curriculum Handbook, 1999–2000), ki se nanaša na splošne družboslovne in vojaško-družboslovne vsebine, razlika med programi pa je v vojaškem urjenju in pouku vodenja, ki so ju deležni slušatelji obeh ameriških ustanov, slovenski obramboslovci pa ne. Tako kot obramboslovci dobijo naziv diplomiranega politologa, tudi za diplomante ameriških vojaških akademij velja, da dobijo naziv glede na glavno skupino »civilnih« predmetov s področja družboslovja, humanistike, strojništva, naravoslovja itd.

Decembra leta 1999 so študentje in učitelji Katedre za obramboslovje skupaj s slušatelji Šole za častnike CVŠ obiskali Kraljevo vojaško akademijo v Bruslju. To je bil stik s tradicionalno evropsko šolo, kjer je diplomant akademije samo vojaški profesionallec s sicer javno priznano univerzitetno izobrazbo. Zanimiva je notranja diferenciacija na tej akademiji, kjer bodoči poveljniki študirajo v štiriletnem programu, bodoči vojaški inženirji pa v petletnem programu. Po slednjih je na belgijskem trgu delovne sile veliko povpraševanje in diploma z vojaške akademije je pomembna prednost. Oglede zelo moderno urejene vojaške akademije, kjer je število slušateljev že enako številu zaposlenih na akademiji, je pokazal, da si v slovenskih razmerah take ustanove res ne moremo privoščiti (mimogrede, tudi bogata belgijska družba ocenjuje svojo vojaško akademijo kot drago naložbo), pa tudi, da razvoj sodobnih analog v vojaški organizaciji ne govori več v prid tradicionalno šolanemu vojaškemu poveljniku⁴.

Leta 2000 se je Katedra za obramboslovje podrobno seznanila tudi s programi šolanja v ameriških centrih za urjenje rezervnih oficirjev (ROTC – Reserve Officers Training

Center); eden od sodelavcev je obiskal ameriške študente na urjenju v takem centru kot tudi na univerzi v času pouka vojaških predmetov. Gre namreč za programe, ki zagotavljajo vsaj 70 % oficirskega zbora ameriške vojske, organizirani pa so kot vojaški moduli na civilnih univerzah, znotraj katerih se študentje izobražujejo v splošnih vojaških znanostih. V času počitnic pa študentje odhajajo na vojaške tabore v centre za urjenje rezervnih oficirjev. Primerjava s študijem obramboslovja, kot smo ga poznali v obdobju 1974 do se 1991, je pokazala nenavadno podobnost, pri čemer pa so se obramboslovci, vsaj v Sloveniji, izobraževali bistveno bolj holistično. S holizmom mislimo na celoto nacionalno-varnostnega sistema in tudi na mednarodno varnost, kar je posebnost obramboslovnega študija, v ameriških vojaških moduli pa je takih vsebin bolj malo. Sedanji obramboslovni program se od ameriškega vojaškega modula na civilni univerzi seveda spet razlikuje v popolni odsotnosti vojaškega urjenja in usposabljanja.

Na osnovi primerjave z vojašimi akademijami evropskega tipa (Caforio, 1998) ter z dvema ameriškima vojaškima akademijama sklepamo, da je, vsebinsko gledano, pot do subprofesionalizacije za vojaške potrebe na obramboslovju zelo kratka in razmeroma enostavna: vojaški modul s predmeti s področja vojaških znanosti, ki se na obramboslovju že sedaj predavajo, je treba vsebinsko okrepiti in ohraniti v povezavi s širšim politološkim družboslovnim okvirom (spomnimo se, da je važen družbenoveljaven naziv diplomanta oz. naziv s področja civilnih znanosti), znova pa je treba razviti različne oblike vojaškega urjenja. Z vsebino novega vojaškega modula na obramboslovju se Katedra za obramboslovje bolj intenzivno ukvarja od začetka leta 2000. Obenem poteka presoja o poglobljenem in prenovljenem splošnem obramboslovnem programu. Konec leta 2000 je bila ob sodelovanju Ministrstva za obrambo Republike Slovenije ustanovljena komisija za oblikovanje vojaškega modula na obramboslovju. Aktivnosti so povezane s širšim vladnim programom vzpostavitve sistema izobraževanja častnikov in podčastnikov Slovenske vojske in tudi s prenovo ljubljanske Univerze, na kateri naj bi se uveljavil kreditni sistem študija.

Organizacijsko gledano zamišljena pot ni tako enostavna. Predpostavlja namreč organizacijo novega študijskega programa obramboslovja z vojaškim modulom in vojaškim urjenjem. Zanimivo je, da, sodeč po javnih zapisih, mariborska Univerza že vsaj dve leti resno razmišlja o vojaških programih. Predpostavljamo, da je pristop mariborske Univerze bolj funkcionalen, kajti o novih programih razpravlja senat Univerze. Pot, ki jo bo morala prehoditi zamisel ene same katedre na eni sami fakulteti na ljubljanski Univerzi, pa bo daljša in presoja o njeni ustreznosti bo potekala na veliko ravneh: na oddelku za politologijo, študijski komisiji senata FDV, senatu FDV, študijski komisiji za dodiplomske programe Univerze, senatu Univerze, svetu za visoko šolstvo pri Vladi Republike Slovenije.

Obramboslovni modul za krizno upravljanje

Diplomanti Katedre za obramboslovje se izobražujejo za potrebe celotnega nacionalno-varnostnega sistema, to pa pomeni, da vstopajo tudi v sistem zaščite in reševanja in sistem civilne obrambe. Potrebo po znanjih za omenjena sistema pokrivajo predvsem predmeti v četrtem letniku obramboslovja, vendar pa opažamo, da je tovrstnih predmetov premalo, da so pomanjkljiva upravno-organizacijska znanja, da je premalo vsebin s področja poznavanja vzrokov naravnih nesreč, in zanimivo, da tako kot pri vojaški podusmeritvi tudi v tem primeru pogrešamo znanja s po-

⁴ Po koncu hladne vojne se uveljavlja koncept post-moderne vojske, v kateri je prevladujoči tip vojaških poveljnikov državnik, diplomat, znanstvenik (Moskos, 2000 :15).

dročja naravoslovja. Kar zadeva raziskovalni segment obramboslovja, predpostavljamo, da pomeni izvedba projekta o kriznem upravljanju⁵ pomembno vsebinsko okrepitev. Dosedanje izkušnje namreč kažejo, da je bil možen razvoj pedagoškega procesa takrat, ko je bila postavljena znanstvenoraziskovalna osnova. Na Katedri za obramboslovje menimo, da je za prihodnji razvoj sistema zaščite in reševanja ter sistema civilne obrambe v Sloveniji potrebna tudi subprofesionalizacija obramboslovja za področje kriznega upravljanja. Organizacijska pot vzpostavitve take usmeritve na obramboslovju je podobna kot v primeru vojaškega modula.

Sklepne misli

Petindvajset let razvoja obramboslovja kaže, da gre izobraževanje za splošnega družboslovnega civilnega obrambnega strokovnjaka počasi h koncu in da bodo v prihodnjem razvoju potrebne specializacije. Menimo, da je bilo splošno izobraževanje v preteklosti nujnost, ker je bil tudi nacionalnovarnostni sistem Slovenije splošen, holističen v smislu vključevanja vseh družbenih subjektov v priprave za obrambo domovine. V času po osamosvojitvi Slovenije, ko se je v temelju spremenil nacionalnovarnostni sistem (lastna redna vojska, manj družbenih subjektov, ki so po zakonu dolžni izvajati priprave na obrambo domovine), obramboslovje še ohranja svojo splošno strokovno naravnost. Čeprav je bil študij namenjen izobraževanju civilnih obrambnih strokovnjakov, je v programih ohranjal in razvijal večje število vsebin s področja vojaških znanosti. Vojaška znanja so bila civilnemu obrambnemu strokovnjaku potrebna zaradi vloge profesionalnega nadzornika nad potrebami in zahtevami oboroženih sil. Danes ugotavljamo, da bo obramboslovje moralo sodelovati pri razvoju vsaj dela vojaških znanosti in da bo moralo še intenzivneje delovati v prid profesionalni socializaciji pripadnikov slovenskega vojaškega oficirskega zbora. To pomeni, da bo na dodiplomski ravni potrebna subprofesionalizacija za vojaški poklic. Obstajajo vsaj trije razlogi, zaradi katerih je potrebna notranja specializacija obramboslovja. Prvič, povečalo se je število študentov. Trenutno študira na rednem in izrednem dodiplomskem in podiplomskem študiju obramboslovja vsaj 400 študentov, od tega v četrtem letniku vsaj 50 študentov. To pomeni 50 ljudi, ki bodo v roku dveh let diplomirali in iskali zaposlitev. Drugič, v sodobnih obrambnih sistemih se uveljavljata specializacija in individualizacija, ki zahtevata posebej usposobljene posamične strokovnjake, množični strokovnjaki (za vse čase, za vse sisteme) niso več uporab-

ni. Obramboslovje, ki je ena najbolj aplikativno naravnanih družbenih ved, mora morda hitreje kot druge družboslovne vede slediti trendom iz prakse. Tretjič, pričakovanja študentov glede vsebine študija so že močno diferencirana, kar pomeni, da so študentje dokaj ostro razdeljeni med tiste, ki so usmerjeni v vojaški poklic in so razočarani, ker jim obramboslovje ne nudi vojaškega usposabljanja, in tiste, ki so usmerjeni v civilni obrambni sistem, in so razočarani, ker jim obramboslovje ponuja veliko vojaškostrokovnih znanj, upravnih, pravnih in organizacijskih znanj pa daleč pre malo. Tako smo prišli do točke, ko se večini diplomantov pričakovanja niso uresničila. Sklep Katedre za obramboslovje v letu 2000 je, da je pot v specializacijo obramboslovja odprta.

Literatura:

1. Abrahamsson, B., 1972. *Military Professionalization and Political Power*, Beverly Hills, London, Sage, 60–61.
2. Caforio, G.(ur.), 1998. *The European Cadet: Professional Socialisation in Military Academies*, Baden – Baden, Nomos Verlagsgesellschaft.
3. *Curriculum Handbook, 1999–2000*. United States Air Force Academy, Colorado
4. Dandeker, C., 1999. *Facing Uncertainty, Flexible Forces for the Twenty-First Century*, Karstadt, National Defense College.
5. Malešič, M. (ur.), 1996. *Razvoj obramboslovne misli*, Fakulteta za družbene vede, Katedra za obramboslovje, Obramboslovni raziskovalni center, Ljubljana.
6. Moskos, C.C., Williams, J.A., Segal, D.R. (ur.), 2000. *The Postmodern Military, Armed Forces after the Cold War*, New York, Oxford, Oxford University Press, str. 15.
7. Spaseski, J., 1985. *Opštestvena samozaštita*, Studentski zbor, Skopje.
8. Tálas, P., Szemerényi, R., 1996. *Behind Declarations, Civil-Military Relations in Central Europe*, Special Edition of Defence Studies, Institute for Strategic and Defence Studies, Budapest, str. 91.
9. Tominc, B., 2000. *Razvoj obramboslovja v Sloveniji*, diplomska naloga. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
10. Tatalović, S., prodekan Fakultete političnih znanosti, Univerza v Zagrebu, elektronsko pismo, 28. 9. 2000
11. <http://www.pfpconsortium.org/WGS/2/posts/CurriculumDevelop.../Bosnia-HerzConcept.htm>, 3. 1. 2001.

⁵ Podrobneje ga opisuje Marjan Malešič na drugem mestu v tokratni številke revije Ujma.